

BULGARİSTAN BEKTAŞI TEKKELERİNDEN BİR ÖRNEK: VRANİKON HAFİZ BABA TEKKESİ

Orlin SABEV (Orhan SALİH)*

Özet

Makalede, Kuzeydoğu Bulgaristan'daki bugün Vranikon ismini taşıyan Karaohadlar köyü yakınlarında bulunan Hafız Baba Bektaşî Tekkesi'nin tarihinin önemli bir dönemini açıklayan XVIII. yüzyılın sonlarına ve XIX. yüzyılın başlarına ait Osmanlıca belgeleri tanıtılmaktadır. Hafız Baba Tekkesi, Alevilerin Orta ve Doğu Anadolu'dan Kuzeydoğu Bulgaristan'a, özellikle Gerilova bölgesine sürgün edildiği XVI. yüzyılda Bektaşî bir tekke olarak kurulmuş olduğu büyük bir olasılıkla kabul edilebilir. XVIII. yüzyılın sonralarına ve XIX. yüzyılın başlarına doğru harap durumunda bulunan tekke, postnişini olan Lülüzade Seyyid el-Hac Melek Mustafa Baba adında olan bir kişi tarafından ihya edilmiştir. Tekke ile ilgili 1792, 1802, 1804, 1806, 1807, 1808 ve 1810 tarihli değişik tipinden olan arşiv kaynakları (vakfiye, ferman, buyruldu, telhis, 'arz, berat, hüccet), tekkenin içinde birer cami, medrese ve havuz ihya edilmesi için bölgede bulunan mukataa kaynaklarından 3,505 guruş ve bunun dışında tekkede kalan derviş ve etrafta yaşayan bölge halkına (ahali-i kaza) İslam dini ('akaid-i İslâmiyye) konusunda ders vermek şartıyla burada tayin olunan müderrise yine mukataa kaynaklarından maaş verilmiş olduğunu açıklamaktadırlar. Makale, 1787-1791 ile 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşları arasındaki dönemde söz konusu harplerin en şiddetli meydan savaşlarına şahit olan Kuzeydoğu Bulgaristan'da muhtemelen XVI. yüzyılda tesis edilen ve zamanla harap haline gelen tekkenin Lülüzade Seyyid el-Hac Melek Mustafa Baba adında bir dervişin girişimi ile yeniden canlandırılmasının önemini vurgulamaktadır. Tarikatlar, Osmanlı askerine ve yerel Müslüman halkına moral vermekte görevliydi. Hafız Baba Tekkesi de aynı görevi yerine getirip tekkede kalan fukaranın ve yerel halkın dinî bilgilerinin artmakta yoğunlaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Bektaşî tarikatı, tekke.

A BEKTASHI LODGE IN BULGARIA: THE TEKKE OF HAFİZ BABA IN VRANIKON

Abstract

The article presents some late 18th- and early 19th-century Ottoman-Turkish documents, revealing an important period in the history of a Bektashi lodge (the Tekke of Hafız Baba), located near the village of Karaohadlar (today's Vranikon in North-East Bulgaria). The Tekke

* Doç. Dr. Bulgaristan Bilimler Akademisi Balkanoloji Enstitüsü, orlin_vtu@yahoo.com

of Hafız Baba was presumably founded in the 16th century when considerable groups of alevis were deported from Central and Eastern Anatolia to North-East Bulgaria, and the region of Gerlovo in particular. Towards the late 18th and early 19th century, however, the lodge was in ruins and reconstructed by a certain Lülüzade Seyyid el-Hac Melek Mustafa Baba, who was postnişin there. Several documents of various type (vakfiye, ferman, buyuruldu, telhis, 'arz, berat, hüccet), dating from 1792, 1802, 1804, 1806, 1807, 1808, and 1810, reveal that the central Ottoman government allotted 3,505 guruş from the local mukata'as for the reconstruction of a mosque, a school with cells, and a fountain, as well as salary for a teacher (müderri), who was obliged to deliver lectures on Islamic dogmas ('akaid-i İslâmiyye) to the tekke's dervishes and to the district population (ahali-i kaza). The article puts emphasis on the fact that the lodge was reconstructed in the period between the two Ottoman-Russian wars of 1787-1791 and 1806-1812 when namely North-East Bulgarian territories witnessed the most desperate battles. The Ottomans considered those wars a religious combat between Islam and the unbelievers. In this respect, the Muslim mystical brotherhoods played an important role to encourage the Ottoman troops and the local Muslim population. The same was also true for the reconstructed tekke of Hafız Baba where special attention was paid to the religious literacy of its dwellers and the local population.

Keywords: Bulgaria, Bektashi order, lodge.

Giriş

Balkanlarda Osmanlı idaresi yarımadaının etnik ve dinî yapısını büyük bir ölçüde etkilemiştir. Beş yüzyıl sürdürülmüş olan bu idare süresinde yerel Müslüman toplulukları meydana gelmiştir. Müslüman halkın yaşadığı yörelere yaydığı İslam kültürünün esas unsurları olan birçok cami, mescit, mektep ve medrese bina edilmiştir. Aynı zamanda birçok yerde değişik tarikatlara ait tekke ve zaviye de kurulmuştur (Clayer, 1998: 283-301). Balkanlarda en yaygın olan tarikatlardan biri Bektaşî tarikatı idi (Tscudi, 1960: 1161-1163). Kuzeydoğu Bulgaristan ise bu tarikatın yoğun faaliyet gösterdiği bir bölgedir (Gueorguieva, 1998).

Makalemizde Bektaşî tarikatının bu bölgede fazla bilinmeyen ancak önemli faaliyetleri olan Vranikon Hafız Baba Tekkesi'ni tanıtaçız. Omurtag/Osman Pazarı ilçesinde bulunan Vranikon köyü, Osmanlı döneminde Ohadlar, Karaohadlar ya da Karaatlar adı altında Şumnu kazasına tabi bir yerleşim birimi idi (Cholov, 1999: 93-103).

Tekke ile ilgili belgeler gerek Bulgaristan gerek Türkiye arşivlerinde saklanmaktadır.¹ Elimizde mevcut olan bu belgeler, tekkenin XVIII. yüzyılın sonraları ve XIX. yüzyılın başlarında tekrar faaliyete geçirildiği döneme ait olup gerek tekkenin gerek Bektaşî tarikatının tarihi gelişmelerinde önemli bir safhasına ışık tutmaktadırlar.

Belgeler

Hafız Baba Tekkesi ile ilgili bugün elimizde olan en erken belgeler Lülüzade Es-Seyyid

El-Hac Melek Mustafa Baba Efendi'nin iki vakfiyesinin Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde saklanan 15 Cemazeyilahir 1206/9 Şubat 1792 ve 17 Ramazan 1216/21 Ocak 1802 tarihli suretleridir.² Bulgaristan arşivlerinde ise ikinci vakfiyenin 1219/1804-05 yılında tescil olunan suretinin 1900 yılında yapılan Bulgarca tercümesi mevcuttur.³

Vakfiyelere göre vakfin kurucusu olan Lülüzade Şeyh Melek Mustafa Baba Efendi, Şumnu kazası Gerilabad nahiyesinde bulunan Karaohadlar köyünün yakınında sahip olduğu arsada kendi masrafı ile bir tekke inşa etmiştir. Tekkede aşevi, kiler, anbar, fırın, dam ve ahırlar tesis edilmiştir. Yerine içilir su getirtiren şeyh, tekkeyi kazan, tencere, tepsi, ibrik vs gibi gerekli eşyalarla donatmıştır. Vakıf şartlarına göre şeyh, tekkenin postnişini ve vakfın mütevellisi olup derviş ve misafir için yemek hazırlar, bunun dışında ise tekkeyi onartabilir, küçülterek veya büyülterek değiştirebilir. İlk vakfiyede şeyhin vefatından sonra postnişin ve mütevellî görevleri müridi olan Es-Seyyid Mustafa Dede'ye, onun vefatından sonra müritlerinden Es-Seyyid Ali Dede'ye, onun vefatından sonra ise kendi müritlerinden birine verilmesi şart koşulmuştur. Ancak Lülüzade Şeyh Melek Mustafa Baba Efendi'nin vefatından sonra postnişin ve mütevellî olacak her iki şahıs varissiz ve müritsiz olarak vefat edince şeyh, 1802 yılın başlarında ikinci bir vakfiye tanzim etmek zorunda kalmış ve bu defa postnişin ve mütevellî görevleri kendi evlatlarına şart koşarak vakıf gelirlerinden üçte biri mütevellî olacak evlatlarına, geri kalan üçte ikisi ise tekkede bulunan derviş ve tekkeyi ziyaret eden misafir ve fukaralara yemek hazırlanması için harcanması gibi bir koşul dile getirmiştir. Bu şekilde kurduğu vakıf evlatlık şekli benimsemiştir.

Vakfiyelerde herhangi bir türbeden bahsedilmemekle beraber XIX. yüzyılın ikinci yarısında tekkeyi ziyaret eden Bulgar öğretmeni P. Zl. Gruev, burada Bektaşî şeyhi Hafız Baba türbesi bulunduğunu belirtmiştir (Mutafova, 2003: 341).

İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde saklanan bazı belgeler ise bu tekkenin vakfiyelerinde sözü geçmeyen fakat tekke sınırlarının içinde kurulan bazı önemli müesseseler hakkında bilgi sağlamaktadırlar. Örneğin 29 Rabiulahir 1219/7 Ağustos 1804 tarihli bir ferman müsveddesine göre Ohadlar köyündeki Hafız Baba Tekkesi'nin şeyhi olan Es-Seyyid El-Hac Melek, tekkede bulunan ve zamanla harabe durumuna düşen cami, birkaç odadan oluşan mektep ve havuzun onarımı için Osmanlı merkezi idaresinden parasal yardım istemiş ve karşılık olarak 1218/1803-04 ve 1219/1804-05 yıllarına ait bölgede bulunan mukataa gelirlerinden 3505 guruş verilmiştir.⁴

Sadrazamın 10 Cemazeyilevvel 1221/26 Temmuz 1806 tarihli bir buyrutlusundan aslında mektebin medrese odaları olduğu anlaşılmaktadır. Belgeye göre Bektaşî tarikatından olan El-Hac Melek Baba, Şumnu kazasında olan Hafız Baba Tekkesi'nde yeniden bir cami, medrese odaları ve havuz inşa ettikten sonra tekkede yaşayan fukara ve kaza ahalisine akaid dersleri vermek şartı ile ve herhangi bir mukataa gelirlerinden ücret almak üzere bir müderris ve camide bir imam tayin olunması için ricada bulunmuştur. Sadrazam, bu rica üzerine Şumnu ve Varna kazaları büyüklüğünde olan başka kazalarda rastlanan benzer ücretler hakkında bilgilendirilmesi buyurmuştur. Defterdarın bir hafta sonra, yani 17 Cemazeyilevvel 1221/2 Ağustos 1806 tarihinde verdiği cevapta ise Bosna valisi El-Hac Mehmed Paşa'nın

Travnik'te bina ettirdiği medresenin müderrisi Filibe ve Tatar Pazarcığı kazalarında bulunan mukataalardan günde 40 akçe ücret aldığı ve aynı mukataalardan bir imama günde 20 akçe verildiği dile getirilmiştir. Bununla ilgili defterdar, Şumnu kazası cizye mukataasından Hafız Baba Tekkesi'nde müderris olan Es-Seyyid Mehmed Raşid Efendi'ye günde 40 akçe ve imam olan Abdülfettah Efendi'ye günde 20 akçe ücret verilmesi arz etmiştir. Sadrazam ise bu arzı 23 Cemazeyilvel 1221/8 Ağustos 1806 tarihinde onaylamış ve her ikisine de berat verilmesini buyurmuştur.⁵

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde Hafız Baba Tekkesi'nde bulunan medresenin müderrisi Mehmed Raşid'e verilen 5 Şaban 1222/8 Ekim 1807 tarihli beratın sureti saklanmaktadır. Bu berat, Mehmed Raşid'e verilen ikinci beratır. Çünkü belgeye göre müderrise verilen ücret yetersiz olduğundan Melek Baba, Osmanlı merkezi idaresinden zam istemiş ve arzı üzerine dönemin sultanı IV. Mustafa (1807-1808), 1223/1808-09 yılından itibaren müderrisin ücretine yine Şumnu kazası cizye mukataasından verilmek üzere 20 akçelik zam yapılmasını emreden bir ferman sadretmiştir. Bu ferman üzerine ise Mehmed Raşid Efendi'nin 1223/1808-09 ve 1224/1809-10 yılları için Şumnu cizyedarından tayin olunan ücretini eksiksiz olarak aldığına dair iki hüccet de mevcuttur.⁶

Hafız Baba Tekkesi'nin Tarihçesi

Yukarıda değindimiz belgelerin ışığında Bektaşî tarikatı şeyhlerinden olan Lülüzade Es-Seyyid El-hac Melek Mustafa Baba, XVIII. yüzyılın sonuna doğru Şumnu kazasına tabi Ohadlar köyünde bulunan ve zamanla harabe durumuna düşen Hafız Baba Tekkesi'ni yeniden canlandırmak amacı ile vakıf kurmuş, ancak fazla kendi geliri olmayınca bölgede bulunan mukataa gelirlerinden sağlanmak üzere Osmanlı merkezi idaresinden parasal yardım azr ederek tekkede bir cami, medrese ve havuz yeniden inşa edip bu tekkeyi XIX. yüzyılın başlarında canlandırabilmiştir.

Tekkenin kuruluş tarihi ise şimdilik belli değildir. Ancak Razgrad kazasında bulunan Demir Baba Tekkesi'nin ilk şeyhi olan Timur (Demir) Baba Velayetnamesi'nde büyük bir ihtimalle aynı tekkeden bahsedilmektedir. Velayetname'nin bugün mevcut olan suretlerine göre Timur Baba, babası Hacı Dede ve şeyhi olan Akyazılı Baba ile birlikte aralarında Hafız Baba Tekkesi de olmak üzere bölgenin önemli Bektaşî dergâhlarını ziyaret etmiştir. Velayetname XVIII. yüzyılın başlarına ait olan rivayetlere dayanarak yazılmışsa da anlattığı olaylara göre Kanunî I. Süleyman (1520-1566) dönemine ait olduğu iddia edilmektedir (Gramatikova, 1998: 420).

Velayetname'deki bu iddialar temelsiz olsa da, Bektaşî tarikatının kuzeydoğu Bulgaristan'daki dergâhlarının arasında önemli bir yeri olan Hafız Baba Tekkesi'nin en azından XVIII. yüzyılın başlarında faaliyette olduğu şüphesizdir. Bu tekkenin bulunduğu Gerilabad ya da Gerilova adı ile bilinen bölgede birçok tekke kurulmuştur. Örneğin Obitel (Tekkeler kabir), Yablanovo (Alvanlar), Topuzovo (Topuzlar), Mogilets (Veledler), Konevo (Bekirli) ve muhtemelen Malko Tsrıkvişte (Tekkeler Cami) köylerinde Bektaşî tarikatına ait dergâhlar

bulunmuştur. Aynı şekilde Deliorman, Dobruca, Niğbolu ve Trakya (Hasköy, Kırcaali ve Eski Zağra) bölgelerinde bulunmuş olan Bektaşî tekkeleri genelde XVI. yüzyılda Anadolu'dan bu bölgelere Safevî şahlarına destek olduklarından dolayı ya da destek olmalarını engellemek amacı ile sürgün ettirilen gayri Sünnî olan Alevî nüfusunu celbetmişlerdir (Gramatikova, 2001: 192-284; Mikov, 2007: 372-386). Gerilova bölgesine de Alevî nüfusu göç etmiştir (Kiel, 1993: 185-188). Yablanovo (Alvanlar), Mogilets (Veledler), Malko selo (Küçükler) ve Topuzovo (Topuzlar) gibi Gerilova'nın bazı köylerinin nüfusu Alevîdir (Marinov, 1936: 29; Mutafova, 2003: 324-355).

Yukarıda gösterildiği gibi XVI. Yüzyılda veya daha geç dönemde kurulan Hafız Baba Tekkesi XVIII. yüzyılın sonlarına doğru harabe durumuna düşmüş ve Melek Baba adında bir Bektaşî şeyhinin girişimi üzerine devletin parasal yardımı ile XIX. yüzyılın başlarında onarılıp canlandırılmıştır. Ancak böyle bir bölgede bulunan bu tekkenin tam bu dönemde canlandırılmasının tesadüf bir olay olduğu düşünülemez. Çünkü tekkenin bulunduğu Ohadlar köyü, Edirne'yi Şumnu ile bağlayan anayolun üzerinde bulunan Vırbiçe boğazının yakınındadır. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rusya Osmanlı'nın en faal düşmanı olunca kuzeydoğu Bulgaristan birçok savaşlara meydan haline gelmiştir. Şumnu ise Osmanlı'nın bu bölgede en önemli ordugâhı olmuştur. Bölgeye büyük sayıda Osmanlı askerî birimleri gelmekle birlikte değişik Müslüman tarikatlarının faaliyetleri de yoğunlaşmıştır. Yeniçeri Ocağı ile sıkı bağı olan Bektaşî tarikatının da bölgedeki önemi artmıştır. 1787-1791 tarihli Osmanlı-Rus savaşı sırasında 1789-90 kışında zamanın sadrazamı Cezayirli Hasan Paşa (öl. 1790) Şumnu'daki Yeniçeri kışlasının yanında büyük bir Bektaşî tekkesi yaptırmıştır (Sabev, 2005: 179-191).

Hafız Baba Tekkesi ise 1787-1791 ile 1806-1812 Osmanlı-Rus savaşları arasındaki kısa dönem zarfında Osmanlı devletinin desteği ile canlandırılmıştır. Bunun esas nedeni düşmanın işgaline uğrayan bu bölgenin askerî bakımdan olduğu gibi manevî ve dinî anlamda da güçlendirilmesi gerekli olduğu düşünülebilir. Çünkü Osmanlı için bu savaşlar sadece bir siyasi mesele değil aynı zamanda bir dinî mesele idi. Örneğin 21 Cemazeyilevvel 1225/24 Haziran 1810 tarihinde II. Mahmud, o sıralarda Hacıoğlu Pazarcığı, Varna ve Razgrad Rus askerinin işgaline maruz kaldıklarından dolayı Osmanlı devletini ve İslam dinini savunmak için tüm Müslüman halkına seslenmiştir.⁷ Bu bağlamda Hafız Baba Tekkesi'nde, müderrisi tekke fukarasına ve bölge halkına özellikle İslam akaidi dersleri vermek şartı ile bir medrese açılması da herhalde tesadüf bir olay değildir.

Tekkelerde medrese açılması olağan bir olay değildir. Genelde kadı, müftü, imam, müezzin, hoca ve müderris hazırlayan medreseler gerek bir camiye ek, gerek müstakil olarak ekseriyetle şehir ve kasaba merkezlerinde kurulmuştur (Sabev, 2001). Hafız Baba Tekkesi'nde kurulan medresenin amacı ise daha farklı idi. Yukarıda gösterildiği gibi burada tayin olunan müderris tekkede oturan dervişlere ve yerel halka esas olarak İslam dini hakkında ders vermeli idi.

Aslında tekkede ya da tekkeye ek olarak kurulan medreseler de istisna değildi. Örneğin Evliya Çelebi, Yanboli'deki Noktacızade Şeyh Mehmed'in 1481 yılında inşa ettirdiği

Sofular Camisinin yanında bir tekke ve bir medrese de mevcut olduğunu yazmaktadır (1972: 80-81). Gazi Evrenos Bey'in torunu Şemseddin Ahmed Bey'in 1498 yılında Vardar Yenicesi'nde yaptırdığı külliye'deki medreseye Nakşebendi tarikatından Şeyh Abdullah el-İlahi'yi müderris olarak davet etmiştir (Kiel, 1990). Evliya Çelebi'ye göre Ohri'deki Süleyman Han Tekkesi'nde ve diğer tekkelerde medreseler mevcuttu (1972: 256). Yine Evliya Çelebi, Hasköy dolaylarındaki Bektaşî tarikatına ait Otman Baba Tekkesi'nde bir mekteb bulunduğunu belirtmektedir (1972: 290).

Hafız Baba Tekkesi'nin tam ne zamana kadar faal olduğu belli değildir. 1234/1818-19 tarihli vakıf belgelerinde kayıtlı olup (Ayverdi, 1982: 107), muhtemelen Bektaşî tarikatının 1826-1828 yıllarında kapatılmasına kadar faaliyetini devam ettirmiştir. Yeniçeri Ocağı'nın lağvedilmesi ile beraber kapatılan tarikatının birçok tekkeleri yerle bir edilmiş, ancak daha yeni ve büyük tekkeler muhafaza edilip sonradan ya cami ve okul olarak, ya da başka tarikatlar tarafından kullanılmıştır (Barnes, 1986: 87-103). Hafız Baba Tekkesi, Bektaşî tarikatı kapatılmasından yirmi sene önce onarıp canlandırıldığı için yıktırılmamış ve binaları daha uzun yıllar ayakta kalmıştır. Yine Bulgaristan arşivlerinde saklanan 21 Zilkade 1284/15 Mart 1868 tarihli bir beratın iki tercümesinden tekkenin bu tarihte de faal olduğu belli olmaktadır. Söz konusu berat 15 Safer 1250/23 Haziran 1834 tarihinde vakfın mütevellisi olan Şeyh Mehmed'in oğlu Es-Seyyid Abdülkerim yine bu vakfın mütevellisi olduğunu onaylamaktadır (Mikov, 2007: 388).⁸ XIX. yüzyılın ikinci yarısında burasını ziyaret eden Bulgar öğretmen P. Zl. Gruev, tekkenin Alevilere ait olduğunu ve orada yetmiş derviş bulunduğunu belirtmektedir (Mutafova, 2003: 341). Gerilova bölgesinin tarihini araştıran Vasil Marinov'un 1936 yılına yayımlanan araştırmasına göre ise Ohadlar köyünün yakınlarındaki Tekke mevkiinde bir cami, havuz, odalar, bahçe vs bulunup, arsası Eski Cumalı avukat Konstantin Dosev tarafından satın alındıktan sonra bölgede yaşayan Türkler binaları yağmalayıp yıkmışlardır (Marinov, 1936: 73). Konstantin Dosev'in Vasil Radoslavov'un Bulgaristan başbakanlığı yaptığı sıralarda (16 Ağustos 1886 – 28 Haziran 1887) tekkenin arsasına el koymak istediğinden Şumnu Valiliğinden Karaatlar Belediyesi'ne 1 Nisan 1900 tarihli bir mektup gönderilmiş ve o zamanda vakfın mütevellisi olan Azis Kerimov'a tekkenin sahibi değil mütevellisi olduğuna dair bir tasdikname verilmesi önerilmiştir (Mikov, 2007: 387). Tekkenin arsasına gösterilen ilgiden dolayı da mevcut olan 1868 tarihli berat ve 1802 tarihli ikinci vakfiye Bulgarca'ya tercüme ettirilmiştir. Belli oluyor ki, bu olumsuz gelişmeler 1878 yılında bağımsız Bulgaristan devleti kurulduktan sonra 1900 ila 1930'lı yılları arasında meydana gelmiştir. Tekke yeryüzünden silinince burasının geçmiş zamanlarda faal olan bir tekke olduğunu sadece mevkinin adı göstermektedir. Ve tabii ki arşivlerde bulunan Osmanlı belgeleri.

Sonnotlar

¹ Türkiye arşivlerinde bulunan belgelerin fotokopisini sağlamakta yardımlarını esirgemeyen İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nden Yrd. Doç. Neriman Ersoy'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi-Ankara (VGMA): İ. Sani (s. 300-301), İ. Sani Muhasebe (s. 73-74). Künyeler İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) bulunan VGMA kataloglarından alınmıştır.

³ Tercüme N. Vlasakov tarafından yapılmıştır. Tercüme şu an Sofya Milli Kütüphanesi Bulgar Tarih Arşivi'nde saklanmakta olup (Künye II D 5705), Prof. Dr. Lyubomir Mikov ile Bojidar Alexiev tarafından yayımlanmıştır. Bk. Mikov, 2007: 386-390.

⁴ BOA, Cevdet-Evkaf 12551 (Bk. Ek 1).

⁵ BOA, Cevdet-Maarif 3117 (Bk. Ek 2 ve 3).

⁶ BOA, Cevdet-Maarif 4756 (Bk. Ek 4, 5, 6 ve 7).

⁷ "Appel ou Adresse du Sultan Mahmoud a tous les Musulmans". *Precis historique des revolutions de Constantinople en 1807, 1808 et 1826, Marseille-Paris, [1830], s. 85-88.*

⁸ Beratin iki tercümesi Sofya Milli Kütüphanesi Bulgar Tarih Arşivi'nde vakfiyenin tercümesi ile beraber saklanmaktadır (Künye II D 5705).

Kaynakça

AYVERDİ, Ekrem Hakkı. (1982); *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri: Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk. İstanbul: İstanbul Fethi Derneği.*

BARNES, John Robert. (1986); *An Introduction to Religious Foundations in the Ottoman Empire. Leiden: E. J. Brill.*

CHOLOV, Petar. (1999); "Omurtag i Pokrayninite Gerlovo i Tuzluka prez XV-XVII Vekove. Teritoriya, Selišta, Tsentrove". *Omurtag i Omurtagskiyat Kray. İstoriya i Kultura. der. Milen KUMANOV, Miroslav TOSHEV. Varna: Zograf.*

CLAYER, Nathalie. (1998); "Dervişkrite Bratstva na Balkanite s Naročen Pogled kım Bilgariya (Nyakoi Belejki otosno İzsledvaneto im)". *Müsülmanskata Kultura po Bilgarskite Zemi. İzsledvaniya. der. Rositsa GRADEVA, Svetlana İVANOVA. Sofya: IMIR.*

EVLİYA ÇELEBİ. (1972); *Pitepis. çev. Strashimir DIMITROV. Sofya: Izdatelstvo "Otechestven Front".*

GRAMATİKOVA, Nevena. (1998); "Jitieto na Demir Baba i Sızdavaneto na Rıkopisi ot Müsülmanite ot Heterodoksnite Teçeniya na İşlyama v Severoiztoçna Bilgariya (İzvor za Kulturnata i Religioznata im İstoriya)". *Müsülmanskata Kultura po Bilgarskite Zemi. İzsledvaniya. der. Rositsa GRADEVA, Svetlana İVANOVA. Sofya: IMIR.*

GRAMATİKOVA, Nevena. (2001); "İşlyamski Neortodoksalni Teçeniya v Bilgarskite Zemi". *İstoriya na Müsülmanskata Kultura po Bilgarskite Zemi. İzsledvaniya. der. Rositsa GRADEVA. Sofya: IMIR.*

GUEORGUEVA, Guergana. (1998); *Islamic Cultural Heritage: Tekkes, Turbes, and Zaviyes in Northeastern Bulgaria from the Fifteenth to the Seventeenth Century. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Budapeşte: Central European University.*

KIEL, Machiel. (1990); "Yenice-i Vardar (Vardar Yenicesi - Giannitsa): A Forgotten Turkish Cultural Centre in Macedonia of the 15th and 16th Century". *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans: A Legacy in Stone. Hampshire-Vermont: Variorum.*

KIEL, Machiel. (1993); "Othman Pazar". *Encyclopaedia of Islam. Leiden-Paris-Oxford: E. J. Brill, cilt VIII.*

- MARINOV, Vasil. (1936); Gerlovo. Oblastno Geografsko İzuçavane. Sofya: Pechatnitsa Sofia.
- MİKOV, Lyubomir. (2007); Kultova Arhitektura i İzkustvo na Heterodoksnite Müsülmani v Bılgariya (XVI-XX Vek). Bektaşı i Kızılbaşı/Alevii. Sofya: Akademıçno İzdatelstvo "Prof. Marin Drinov".
- MUTAFOVA, Krasimira. (2003); "Kultıt km Svettsite v Alianskite Sela Yablanovo, Malko Selo i Mogilets". Grad Omurtag i Omurtagskiyat Kray. İstoriya i Kultura. der. Ivan RADEV, Miroslav TOSHEV. Veliko Tarnovo: Faber.
- SABEV, Orlin. (2001); Osmanski Uçilišta v Bılgarskite Zemi XV-XVIII Vek. Sofya: Lyubomadrie-Chronia.
- SABEV, Orlin. (2005); "Osmanlı Dönemi Şumnu Tekkeleri". Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4. der. Mehmed Temelli. Bursa: Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı.
- TSCUDI, R. (1960); "Bektashiyya". Encyclopaedia of Islam. Leiden-London: E. J. Brill, 1960, cilt I.

